

IRAK TÜRKMENLERİNİN DURUMUNUN TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

“

Irak Türkmenlerinin varlığı Irak ve Türkiye arasındaki kültürel, sosyal, bilimsel ve ekonomik köprüleri güçlendiren önemli bir faktördür. Ancak Irak'ın modern tarihi boyunca farklı yönetimler ve iktidarlar zamanında bile Türkmenlerin kimlikleri, demografik ve kültürel yapıları sürekli olarak hedef alınmıştır.

”

Watheq Al Sadoon

Uzman, ORSAM

Irak ve Türkiye, Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra iki yeni ülke olarak dünya sahnesine çıkmıştır. 5 Haziran 1926 tarihinde Irak,

Türkiye ve İngiltere arasında “Ankara Anlaşması” imzalanmıştır. Bu dönemde İngiliz mandası altındaki Irak’la Türkiye arasındaki en önemli sorun Musul’dü. İmzalanan mezkûr antlaşmayla beraber bu sorun da çözüme kavuşturulmuştur.

Bu anlaşma kapsamında aynı zamanda Irak-Türkiye arasında dostluk ve iyi komşuluk antlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın imzalanmasından 1980’lere kadar geçen süre zarfında Irak Türkmenlerinin

durumu, Irak-Türk ilişkilerini pek etkilememiştir. Ancak 1980’lerden itibaren Irak Türkmenlerinin durumu, Irak-Türkiye sosyal ilişkilerinin odak noktası haline gelmiştir.

Irak Türkmenlerinin durumu iki ülkenin çıkarlarına bağlı olarak zaman zaman hiç dikkate alınmamış, zaman zaman da gereğinden fazla sorun haline getirilmiştir. Bu konu son zamanlarda Irak-Türkiye ilişkilerini etkilemiş ya da bu ilişkilerden etkilenmiştir. Türkmenler, Irak halkının Arap ve Kürtlerden sonra üçüncü temel bileşenidir. 21 Temmuz 2012 tarihinde parlamentonun Irak Türkmenlerinin hakları ile ilgili çıkardığı karar, elit Türkmenlerin bilimsel, kültürel, idari, askeri ve ticari alanlarda çağdaş Irak devletinin inşasında önemli katkılarına bulunduğu dikkat çekmiştir. Ünlü dil edebiyatı uzmanı Prof.

Dr. Mustafa Cevat, 1948 yılında Filistin Savaşı’nda büyük rol oynayan Irak Kuvvetleri Komutanı Mustafa Ragıp Paşa ve ünlü makam ustası Yusuf Ömer önemli işlere imza atmış Türkmen karakterler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Irak Türkmenlerinin varlığı Irak ve Türkiye arasındaki kültürel, sosyal, bilimsel ve ekonomik köprüleri güçlendiren önemli bir faktördür. Ancak Irak’ın modern tarihi boyunca farklı yönetimler ve iktidarlar zamanında bile Türkmenlerin kimlikleri, demografik ve kültürel yapıları sürekli olarak hedef alınmıştır. Irak Türkmenlerinin durumu, seksenli yıllardan sonra Irak ve Türkiye arasında özellikle ikili ilişkilerde durgunluk veya gerileme süreçlerine bağlı olarak zaman zaman gerginliklerin de sebebi olmuştur.

Türkmenler, Irak devletinin kuruluş aşamasından günümüze kadar geçen süre zarfında hükümetlerin tutumları ve izledikleri iç politikalar nedeniyle kendilerini hep dışlanan ve önemsenmeyen bir topluluk gibi hissetmişlerdir.

Türkmenler, sosyal, siyasi ve çağdaş geçmişlerinin hiçbir döneminde Irak'tan ayrılmayı ya da Irak'ı bölmeyi düşünmemişlerdir. Sadece milli-kültürel haklarını ve kendilerinin devlet kadrolarında adil bir şekilde temsil edilmelerini talep etmişlerdir. Türkmenler talep ettikleri haklara ulaşmak amacıyla ister gizli ister açık sosyo-politik örgüt ve kuruluşlar kurmaya yönelmişlerdir. Onları böyle kuruluşlar oluşturmaya iten bir diğer neden ise kendilerini her zaman ikincil bir toplum olarak hissetmeleri ve Irak'ta "Türkmen sorunu" diye bir olgunun var olduğunu düşünmeleridir.

Türkmenler, Irak devletinin kuruluş aşamasından günümüze kadar geçen süre zarfında hükümetlerin tutumları ve izledikleri iç politikalar nedeniyle kendilerini hep dışlanan ve önemsenmeyen bir topluluk gibi hissetmişlerdir. Irak, dönem dönem farklı ideolojilerin tekeline girmiştir. Örneğin, Irak'ta Amerikan işgalinden önce Arap milliyetçisi bazı yöneticilerinin Türkmenlere ve Kürtlere yönelik uygulamaları dikkat çekmiştir. Bununla birlikte Amerikan işgalinden

sonra Kürt yöneticiler de özellikle Kerkük ve Ninova'da Türkmenlere yönelik yaptırımlarda bulunmuşlardır. Irak, aynı dönemde dini-mezhepsel girişimlere de tanık olmuştur. Amerikan işgalinden önce ise söz konusu olan mezhepsel politikalar, işgalden sonra da artarak gündemi işgal etmeye devam etmiştir. Türkmenler ise, Amerikan işgali öncesi ve sonrasında kendilerine yönelik gerçekleştirilen asimilasyon girişimleri sonucu gizli-den veya açıktan Türkmen örgütleri kurmaya yönelmişlerdir.

Tanınmış Iraklı Türkmen yazar Erşat Hürmüzlü "Türkmenler ve Irak" adlı kitabında şu ifadelere yer vermektedir: "Irak Türkmenleri ile Türkiye'deki kurumlar ve siyasi hareketler arasında özel bağlantıların olduğuna dair söylentiler yayılmaya başlamıştır. Keşke Türkmenlere Türkiye'deki tüm eğilimlerden olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmelerinin saklanılacak bir şey olmadığı açıklanmış olsaydı. Ancak anlaşılan o ki bu tür konular Irak halkına açık ve net bir şekilde anlatılmamıştır. Dünya kıtalar halinde farklı millet ve bölgelere ayrılmış durumdadır. Bu kıtalar birbirlerini etkilemekte ve birbirlerinden etkilenmektedirler. Asla ayrı düşünülemezler. Buradan hareketle Irak Türkmenlerinin Türkiye gibi medeni olguları ziyadesiyle içinde barındıran fikri ve sosyal açıdan zengin bir ülkeyi görmezden gelmeleri mümkün değildir. Irak Türkmenleri ve Türkiye arasında edebi ve kültürel değerlere dayalı bir dostluk ve anlayış söz konusudur." Aynı zamanda şüphesiz Irak Türkmenleri, Irak toplumunun ve Irak devletinin önemli bir parçasıdır. Yasalarla yönetilen

ve bireyin temel alındığı bir toplumda Türkmenlerin, yürürlükte olan yasalara saygılı olarak Irak devletinin siyasi ve sosyal yönlerini zenginleştirmede rol almaları gerekmektedir.

Iraklı Türkmenlerin ilan edilmiş resmi tutumuna göre, Türkmenler, insan haklarına ve hukuk ilkelerine saygı duymaktadırlar. Aynı zamanda etnik, dinsel, mezhepsel ayrımcılığın karşısında, birleşik, özgür, parlamenter çoğulcu ve demokratik bir Irak devletinin ise yanında yer almaktadırlar. Irak'ta yüzyıllardan beri diğer gruplarla birlikte yaşayan Irak Türkmenleri, Irak'ın belirli özelliklere sahip olduğunun bilincindedirler. Irak'ta ya da diğer Arap ülkelerindeki Arap kültürüyle daima etkileşim halindedirler. Bu etkileşim halinin ise, kendi kültür ve milli kimlikleri zenginleştiren bir araç olarak görmektedirler. Türkmenler, Arap edebiyatından ve Arap kültüründen etkilenmişler, aynı zamanda Arap kültürünü de etkilemişlerdir. Bu vesileyle de Irak'ın çizdiği ulusal medeniyet tablosu çok farklı zenginlikleri içermektedir.

Irak Türkmenlerinin durumu, tüm dönemlerde Irak hükümetleri tarafından bir pazarlık konusu olmuştur. Kürtlerle, özellikle Kerkük ve Tuzhurmatu gibi Türkmen bölgeleri olarak bilinen Kürtler ve Türkmenlerin birlikte yaşadığı bölgelerin yönetim şekli konusunda yapılan müzakerelerde kullanılmıştır. Irak hükümetlerinin, Kürtlerle yaptıkları müzakereler esnasında bu bölgelerin Türkmen bölgeleri olduğunu ısrarla savunmuşlar fakat Kürtlerle iyi ilişkiler içerisinde oldukları dönemlerde ise

bu gerçeği ihmal etmişlerdir. Aynı bağlamda Türkmenlerin durumu, Irak-Türkiye ilişkilerinin seyrini etkilemek amacıyla zaman zaman dış faktörler tarafından da kullanılmıştır. Ayrıca bu husus bazen de kişisel menfaatler sağlamak amacıyla Türkmen politikacıların gündemini işgal etmiştir.

Türkmenler, Irak-Türkiye ilişkilerinin gergin olduğu dönemlerde sürecin getirdiklerine katlanmak mecburiyetinde kalmışlardır. Çoğu zaman Türkmenlerin hak ve özgürlükleri sınırlanmıştır. ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden ve Kürtlerin Irak'ın kuzeyini ele geçirmesinden sonra Türk askerleri ile terör örgütü PKK arasında çatışmalar yaşanmaya başladığında Türkmenler tehditlere maruz kalmışlardır. Ayrıca Türkmenlerin ulusal kimlikleri de hedef alınmıştır. Burada dikkat çeken nokta ise, Türkiye-İrak ilişkilerinin veya Türkiye-İrak Kürdistan Bölgesel Yönetimi arasındaki ilişkilerin iyiye doğru gittiği zamanlarda bile, Türkmenler için sular hiçbir zaman durulmamıştır.

Ülkedeki güç sahipleri arasındaki gerginliklerin faturasını hep Türkmenler ödemek zorunda kalmışlardır.

Irak Türkmenleri Türkiye'deki siyasi, sosyal, kültürel ve akademik tüm resmi-gayrı resmî kuruluşlarla iyi ilişkiler geliştirmişlerdir. Türkmenlerin Türkiye tarafından da desteklenen siyasi ve sosyal faaliyetleri, hiçbir zaman Irak'ın birliğine ve toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit oluşturmamıştır.

Irak halkının temel bileşeni olan Türkmenler, Irak devletinin kurulmasından bu yana toplumdaki diğer gruplar gibi pek çok sıkıntılarla karşılaşmışlardır ve hakları kısıtlanmıştır. Irak Türkmenleri Türkiye'deki siyasi, sosyal, kültürel

ve akademik tüm resmi-gayrı resmî kuruluşlarla iyi ilişkiler geliştirmişlerdir. Türkmenlerin Türkiye tarafından da desteklenen siyasi ve sosyal faaliyetleri, hiçbir zaman Irak'ın birliğine ve toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit oluşturmamıştır. Ayrıca Türkmenler, hiçbir şekilde Irak'ın içişleri ile ilgili meselelere müdahil olmamış ve isteklerini gerçekleştirmek için herhangi bir güç gösterisinde ve silahlı eylemde yer almamışlardır.

Bu verilere dayanarak Türkmenler, Irak-Türkiye ilişkilerini olumlu yönde güçlendirecek temel bir unsura dönüştürülebilir. Ayrıca iyi komşuluk, siyasi anlayış, ekonomik, bilimsel, toplumsal ve güvenlik ile ilgili alanlarda işbirliğine dayanan ilişkiler kurabilmek için sağlam bir iradenin oluşmasında rol oynayabilirler. Fakat söz konusu ilişkilerin çağdaş tarih boyunca bu ikili ilişkilere zarar veren bölgesel ve uluslararası çekişmelerden, bölünmelerden uzak tutulması gerekmektedir.